

Χώρας αειχώρος

ΚΕΙΜΕΝΑ ΠΟΛΕΟΔΟΜΙΑΣ, ΧΩΡΟΤΑΞΙΑΣ ΚΑΙ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ

ΤΟΜΟΣ 5
VOLUME 5

ΤΕΥΧΟΣ 2
ISSUE 2

ΝΟΕΜΒΡΙΟΣ 2006
NOVEMBER 2006

ΣΥΝΤΑΚΤΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ - Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας
*Τμήμα Μηχανικών Χωροταξίας, Πολεοδομίας
και Περιφερειακής Ανάπτυξης*

ΚΟΚΚΩΣΗΣ ΧΑΡΗΣ

ΜΠΕΡΙΑΤΟΣ ΗΛΙΑΣ

ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ ΔΗΜΗΤΡΗΣ

ΠΕΤΡΑΚΟΣ ΓΙΩΡΓΟΣ

ΓΟΥΣΙΟΣ ΔΗΜΗΤΡΗΣ

ΔΕΦΝΕΡ ΑΛΕΞΗΣ

ΨΥΧΑΡΗΣ ΓΙΑΝΝΗΣ

ΣΥΜΒΟΥΛΟΙ ΣΥΝΤΑΞΗΣ

Αραβαντινός Αθανάσιος	- ΕΜΠ
Ανδρικόπουλος Ανδρέας	- Οικονομικό Πανεπιστήμιο Αθηνών
Βασενχόβεν Λουδοβίκος	- ΕΜΠ
Γιαννακούρου Τζίνα	- Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας
Γιαννιάς Δημήτρης	- Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας
Δελλαδέτσιμας Παύλος	- Χαροκόπειο Πανεπιστήμιο
Δεμαθάς Ζαχαρίας	- Πάντειο Πανεπιστήμιο
Ιωαννίδης Γιάννης	- Tufts University, USA
Καλογήρου Νίκος	- ΑΠΘ
Καρύδης Δημήτρης	- ΕΜΠ
Κοσμόπουλος Πάνος	- ΔΠΘ
Κουκλέλη Ελένη	- University of California, USA
Λαμπριανίδης Λόης	- Πανεπιστήμιο Μακεδονίας
Λουκάκης Παύλος	- Πάντειο Πανεπιστήμιο
Λουρή Ελένη	- Οικονομικό Πανεπιστήμιο Αθηνών
Μαντουβάλου Μαρία	- ΕΜΠ
Μελαχροινός Κώστας	- University of London, Queen Mary, UK
Μοδινός Μιχάλης	- Εθν. Κέντρο Περιβ. και Αειψ. Ανάπτυξης (ΕΚΠΑΑ)
Μπριασούλη Ελένη	- Πανεπιστήμιο Αιγαίου
Παπαθεοδώρου Ανδρέας	- University of Surrey, UK
Παππάς Βασίλης	- Πανεπιστήμιο Πατρών
Πρεβελάκης Γεώργιος-Στυλ.	- Universite de Paris I, France
Φωτόπουλος Γιώργος	- Πανεπιστήμιο Πατρών
Χαστάογλου Βίλμα	- ΑΠΘ

Διεύθυνση:

Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας

Τμήμα Μηχανικών Χωροταξίας, Πολεοδομίας

και Περιφερειακής Ανάπτυξης

Περιοδικό ΑΕΙΧΩΡΟΣ

Πεδίον Άρεως, 38334 ΒΟΛΟΣ

<http://www.prd.uth.gr/aeihoros> e-mail: aeihoros@prd.uth.gr

τηλ.: 24210 – 74456 fax: 24210 – 74388

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΕΣ ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ

Επιστημονικό Περιοδικό

αειχώρος

Επιμέλεια έκδοσης: Άννα Σαμαρίνα — Παναγιώτης Πανταζής
Λαγού: Παναγιώτης Πανταζής
Σχεδιασμός εξωφύλλου: Γιώργος Παρασκευάς — Παναγιώτης Πανταζής
Εκτύπωση: Αλέκος Ξουράφας
Κεντρική διάθεση: Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Θεσσαλίας

Περιεχόμενα

Βλαστός Θ., Αθανασόπουλος Κ.	4
Εμπόδια για τη συμμετοχή των κατοίκων σε σχεδιασμούς βιώσιμης κινητικότητας: Η περίπτωση του τραμ στην Αθήνα	
Λύκος Μ.	26
Το "μπτροπολιτικό όριο" στην Ελλάδα με γνώμονα τη διεθνή εμπειρία	
Καλλιώρας Δ.	46
Πρότυπα περιφερειακής ανάπτυξης των Νέων Κρατών-Μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης: Η ετερογενής επίδραση της Γεωγραφίας	
Πολύζος Σ.	68
Οι μεταναστευτικές ροές προς την Ελλάδα: Ανάλυση προσδιοριστικών παραγόντων, τυπολογία περιφερειών υποδοχής και κωρών προέλευσης	
Καραγάνης Ε., Μιμής Α.	104
Εφαρμογή των πολλαπλασιαστικά σταθμισμένων διαγραμμάτων Νογοποι στην ανάπτυξη του δικτύου τραπεζών	
ΘΕΜΑΤΑ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ	
Μιχάλαϊνα Ευ., Χριστοπούλου Ο.	122
Ενεργειακή και τουριστική στρατηγική ανάπτυξης στη Νήσο Σκόπελο	

Πρότυπα περιφερειακής ανάπτυξης των Νέων Κρατών-Μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης: Η ετερογενής επίδραση της Γεωγραφίας

Δημήτρης Καλλιώρας

Δρ. Οικονομολόγος - Ερευνητής, Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας

Περίληψη

Σκοπός του άρθρου είναι η ανάδειξη της επίδρασης της γεωγραφίας στα πρότυπα περιφερειακής ανάπτυξης των νέων κρατών-μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Η αντιπαράθεση των αποτελεσμάτων του υπολογισμού ενός Δείκτη Πληθυσμιακού Δυναμικού στο εθνικό και στο πανευρωπαϊκό πλαίσιο φανερώνει την ετερογενή επίδραση της γεωγραφίας στη διαμόρφωση του οικονομικού χάρτη της περιοχής. Με δεδομένους τους περιορισμούς οι οποίοι διακρίνουν γενικότερα τους δείκτες αυτού του είδους, στόχος του άρθρου είναι να διερευνήσει τις νέες οικονομικές σχέσεις αλλά και τις προοπτικές των περιφερειών της περιοχής.

Λέξεις κλειδιά

Γεωγραφία, περιφερειακή ανάπτυξη, Νέα Κράτη-Μέλη Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Regional Development Patterns of the New EU Member States: The Heterogeneous Impact of Geography

The aim of the article is to highlight the impact of geography to the patterns of regional development over the new Member States of the European Union. Through the assessment of a Population Potential Index on the national and European level and the comparison of the results, we discover the heterogeneous impact of geography in the configuration of the new economic map in this area. Given the constraints which are set by this kind of rates, the article proceeds in investigating the new economic relations as far as the perspectives for the area's regions.

Keywords

Geography, regional development, New European Union Member-States.

1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Ο προσδιορισμός των σχέσεων και των αλληλεξαρτήσεων οι οποίες διέπουν τη χωρική κατανομή των οικονομικών δραστηριοτήτων (και, κατ' επέκταση, του εισοδήματος) παραμένει ζήτημα ανοιχτό στο επιστημονικό πεδίο της οικονομικής γεωγραφίας, γεγονός το οποίο φανερώνεται από την αδυναμία σύστασης αυτόνομης θεωρίας χωροθέτησης (Hanson, 2000). Κοινό τόπο, εντούτοις, αποτελεί η διαπίστωση περί μη ισόρροπης χωρικής κατανομής των οικονομικών δραστηριοτήτων, προς επαλήθευση της απλής εμπειρικής παρατήρησης. Τα ζητήματα τα οποία τίθενται προς διαπραγμάτευση σχετίζονται με τα αίτια διαμόρφωσης και με τις επιπτώσεις της εν λόγω ανισορροπίας· προσλαμβάνουν δε εξέχουσα σημασία εξεταζόμενα υπό το πλαίσιο των συνθηκών της διεθνοποίησης και της περιφερειακής οικονομικής ολοκλήρωσης οι οποίες διέπουν τη λειτουργία της συντριπτικής πλειονότητας των αναπτυσσόμενων και των αναπτυσσόμενων οικονομιών.

Σε θεωρητικό επίπεδο, η αντίληψη περί εξισορροπητικού ρόλου της διαδικασίας της οικονομικής ολοκλήρωσης έρχεται σε αντιδιαστολή με την αντίληψη περί μη ομοιόμορφης κατανομής των οφελών της τελευταίας. Στη μία πλευρά της αντιπαράθεσης βρίσκεται η νεοκλασική θεωρία η οποία πρεσβεύει την ύπαρξη τάσεων χωρικής εξισορρόπησης των επιπέδων οικονομικής ανάπτυξης μέσω της εκμετάλλευσης υφιστάμενων συγκριτικών πλεονεκτημάτων. Στην απέναντι πλευρά συναντώνται οι θεωρίες συσσώρευσης και οι επίγονοί τους (νέες θεωρίες εμπορίου και νέα οικονομική γεωγραφία) οι οποίες υποστηρίζουν ότι, εξαιτίας της ύπαρξης οικονομιών συγκέντρωσης (τουλάχιστον μέχρι το σημείο εμφάνισης αντιοικονομιών συγκέντρωσης) η ανάπτυξη είναι αυτοτροφοδοτούμενη και οδηγεί σε χωρική συγκέντρωση των οικονομικών δραστηριοτήτων.

Τα νέα κράτη-μέλη (ΝΚΜ) της ΕΕ¹ παρέχουν οιονεί εργαστηριακές συνθήκες εμπειρικής έρευνας και αξιολόγησης εναλλακτικών οικονομικών θεωριών και πολιτικών. Στη θέση του πολιτικοοικονομικού συστήματος του κεντρικού σχεδιασμού --το οποίο κατέργευσε υπό την πίεση ενδογενών αδιεξόδων και εξωγενών πιέσεων-- εμφανίστηκε ένα σύστημα ελεύθερης οικονομίας, δυτικού τύπου, ως αποτέλεσμα αυτοφυών δυνάμεων της αγοράς και συγκεκριμένων πολιτικοοικονομικών επιλογών (Πετράκος, 2005). Η μετάβαση των ΝΚΜ της ΕΕ στο εν λόγω σύστημα κατά τη διάρκεια της προενταξιακής περιόδου αποτελεί πεδίο επιβεβαίωσης (ή μη) των επιταγών της νεοκλασικής θεωρίας.

Η αποτίμηση των περιφερειακών ανισοτήτων στα ΝΚΜ της ΕΕ και η παρακολούθηση της εξέλιξής τους ανεδείχθη, ως εκ τούτου, σε επιστημονική εργασία μείζονος σημα-

¹ Πρόκειται για τα κράτη της Εσθονίας, της Κύπρου, της Λιθουανίας, της Λετονίας, της Μάλτας, της Πολωνίας, της Τσεχίας, της Σλοβακίας, της Ουγγαρίας και της Σλοβενίας τα οποία εντάχθηκαν στην ΕΕ το Μάιο του 2004 και για τα κράτη της Βουλγαρίας και της Ρουμανίας τα οποία εντάχθηκαν στην ΕΕ τον Ιανουάριο του 2007. Τα κράτη της Κύπρου και της Μάλτας δεν συμπεριλαμβάνονται στην παρούσα ανάλυση.

σίας ούσα σε θέση να καταδείξει τη συμβολή των μηχανισμών της αγοράς στην άμβλυνση (νεοκλασική θεωρία) ή στην όξυνσή τους (θεωρίες συσσώρευσης). Καθολική (Πετράκος κ.ά., 2004· Balaz, 1996· Downes, 1996· Ingham κ.ά., 1996· Minassian και Totev, 1996· Petrakos, 1996, 2000 και 2001· Constantin, 1997· Petrakos και Economou, 2002· Resmini, 2002· Römisch, 2002· Petrakos κ.ά., 2004α και 2004β, *inter alia*) είναι η διαπίστωση περί της ανάδυσης (και εν πολλοίς, της παγίωσης) ενός ανισομερούς προτύπου περιφερειακής ανάπτυξης στην περιοχή των ΝΚΜ της ΕΕ. Το πρότυπο αυτό καταδεικνύει την υπεροχή των πρωτευουσών περιφερειών και των δορυφόρων τους καθώς και των συνοριακών με την ΕΕ-15 περιφερειών.

Σκοπός του άρθρου είναι η αιτιολόγηση της ανάδυσης του εν λόγω ανισόρροπου προτύπου περιφερειακής ανάπτυξης στην περιοχή των ΝΚΜ της ΕΕ μέσω της ανάδειξης της επίδρασης της γεωγραφίας. Στην επόμενη ενότητα περιγράφεται αναλυτικά το αναδυόμενο πρότυπο περιφερειακής ανάπτυξης στην περιοχή μελέτης. Στην τρίτη ενότητα αποτιμάται η επίδραση της γεωγραφίας μέσω του υπολογισμού ενός Δείκτη Πληθυσμιακού Δυναμικού (προερχόμενου από την ευρύτερη οικογένεια των Δεικτών Βαρύτητας) για τις περιφέρειες των ΝΚΜ της ΕΕ, στο εθνικό πλαίσιο (κλειστή οικονομία) και στο πλαίσιο της ΕΕ (ανοιχτή οικονομία). Ο Δείκτης Πληθυσμιακού Δυναμικού υπολογίζεται στο χωρικό επίπεδο NUTS III (αντίστοιχο των ελληνικών νομών) για το έτος 2003, το τελευταίο προεπιλεγμένο έτος για την πλειονότητα των ΝΚΜ της ΕΕ, βάσει στοιχείων της βάσης δεδομένων REGIO της EUROSTAT. Η αντιπαραβολή των αποτελεσμάτων του Δείκτη Πληθυσμιακού Δυναμικού στα πλαίσια της κλειστής και της ανοιχτής οικονομίας παρέχει ευρήματα τα οποία αποδεικνύονται εξόχως διαφωτιστικά, με δεδομένους, πάντοτε, τους περιορισμούς οι οποίοι διακρίνουν τους δείκτες αυτού του είδους. Στην τελευταία ενότητα παρατίθενται τα συμπεράσματα του άρθρου.

2. ΤΟ ΑΝΑΔΥΟΜΕΝΟ ΧΩΡΙΚΟ ΠΡΟΤΥΠΟ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΣΤΗΝ ΠΕΡΙΟΧΗ ΤΩΝ ΝΕΩΝ ΚΡΑΤΩΝ-ΜΕΛΩΝ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗΣ ΕΝΩΣΗΣ

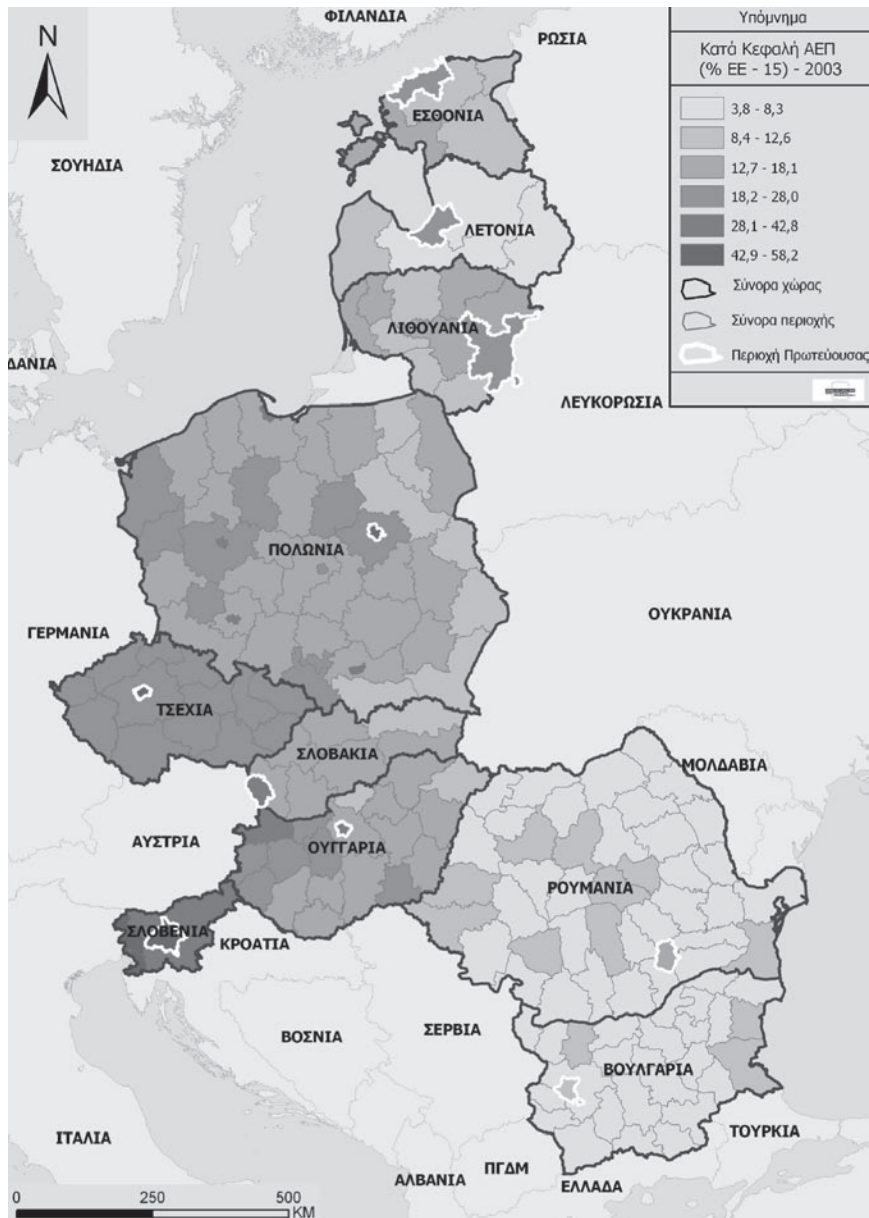
Οι περισσότερες αναπτυσσόμενες περιφέρειες στην περιοχή των ΝΚΜ της ΕΕ εντοπίζονται στις χώρες της Κεντρικής Ευρώπης. Η απομάκρυνση από αυτές τις χώρες, είτε προς βορρά είτε προς νότο συνδυάζεται με τη σπανιότερη ύπαρξη περιφερειών με αξιόλογο επίπεδο ανάπτυξης. Τη χειρότερη θέση κατέχει σαφέστατα η περιοχή των χωρών της Βαλκανικής με κατά κεφαλήν Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν (ΑΕΠ) που δεν ξεπερνά καν το 10% του μέσου όρου της ΕΕ-15. Η περιοχή αυτή πρόκειται να αποτελέσει για μεγάλο χρονικό διάστημα μια υπο-περιφέρεια εντός της περιφέρειας του Ευρωπαϊκού Νότου, συμβάλλοντας στη διατήρηση του χωρικού προτύπου "κέντρου-περιφέρειας" της ΕΕ-15, με μια ελαφρά μετατόπιση προς ανατολάς (βλ. Σχήμα 1).

Το κάθε ΝΚΜ της ΕΕ εμφανίζει σε αρκετά μεγάλο βαθμό το δικό του χωρικό πρότυπο ανάπτυξης. Η Εσθονία, η Λετονία και η Λιθουανία χαρακτηρίζονται από μια έντονα μητροπολιτική δομή, καθώς τα μεγαλύτερα αστικά κέντρα εμφανίζουν το υψηλότερο επίπεδο ανάπτυξης. Η Πολωνία φαίνεται να διατηρεί την ιστορική της διαίρεση ανατολής-δύσης, προς όφελος της ανατολικής της πλευράς, ενώ η Τσεχία και η Ουγγαρία παρουσιάζουν έντονα μητροπολιτική δομή η οποία συνδυάζεται με την τάση των δυτικών συνοριακών τους περιφερειών να αναπτύσσονται ταχύτερα από τις ανατολικές. Η Ρουμανία, η οποία διαθέτει ένα πολυκεντρικό σύστημα αστικών κέντρων, φαίνεται να αντιμετωπίζει προβλήματα αναπτυξιακής υστέρησης κυρίως στις περιοχές που συνορεύουν με την Ουκρανία, τη Μολδαβία και τη Βουλγαρία, ενώ οι κεντρικές και δυτικές περιοχές, που ιστορικά αποτελούσαν τμήμα της Αυστροουγγρικής Αυτοκρατορίας διαθέτουν ένα σχετικά υψηλότερο επίπεδο ανάπτυξης. Η Βουλγαρία φαίνεται να διαθέτει έναν οριζόντιο άξονα ανάπτυξης που συνδέει τη Σόφια με τη Βάρνα και το Μπουργκάς και να αντιμετωπίζει προβλήματα αναπτυξιακής υστέρησης στις διασυνοριακές της ζώνες, τόσο προς βορρά με τη Ρουμανία, όσο και προς νότο με την Ελλάδα. Η Σλοβενία, τέλος, εμφανίζει ένα σχετικά ισορροπημένο χωρικό πρότυπο ανάπτυξης κάτι το οποίο δύναται σε μεγάλο βαθμό να αποδοθεί στο μικρό της μέγεθος (βλ. Σχήμα 2).

Οι διαφοροποιήσεις μεταξύ των περιφερειών των ΝΚΜ της ΕΕ ως προς επίπεδα ανάπτυξης τους παρέχουν σαφέστατη ένδειξη (αν όχι απόδειξη) αναφορικά με το ρόλο και τη σημασία της γεωγραφίας στις αναπτυξιακές διεργασίες. Ο αναπτυξιακός δυναμισμός των δυτικών περιφερειακών ζωνών της Κεντρικής Ευρώπης δείχνει ότι οι διασυνοριακές ζώνες δεν πάσχουν εξ ορισμού από αναπτυξιακή υστέρηση καθώς η προσπελασιμότητα και η κεντρική-περιμετρική θέση εκτιμώνται πλέον με πλαίσιο αναφοράς τη διευρυνμένη Ευρώπη και όχι τα επιμέρους κράτη (Τορாலόγλου κ.ά., 2005)². Χαρακτηριστικά παραδείγματα αποτελούν οι περιμετρικές στο εθνικό επίπεδο δυτικές παραμεθόριες ζώνες της Πολωνίας, της Ουγγαρίας και της Τσεχίας οι οποίες βρέθηκαν να έχουν μια εξαιρετικά κεντρική θέση στο ευρωπαϊκό επίπεδο έπειτα από την πτώση των οικονομικών συνόρων μεταξύ Ανατολικής και Δυτικής Ευρώπης. Μακροχρόνια, η κεντρική θέση στο ευρωπαϊκό επίπεδο είναι πιθανόν να υπερισχύσει της περιμετρικής στο εθνικό και οι περιοχές αυτές να αναπτυχθούν με ικανοποιητικό τρόπο. Αντίθετα, οι περιμετρικές σε εθνικό επίπεδο περιοχές της Βουλγαρίας και της Ρουμανίας, έχουν ταυτόχρονα μια περιμετρική θέση και στο ευρωπαϊκό επίπεδο, γεγονός που επιτείνει τους περιορισμούς της γεωγραφίας και δυσκολεύει τις αναπτυξιακές τους προοπτικές.

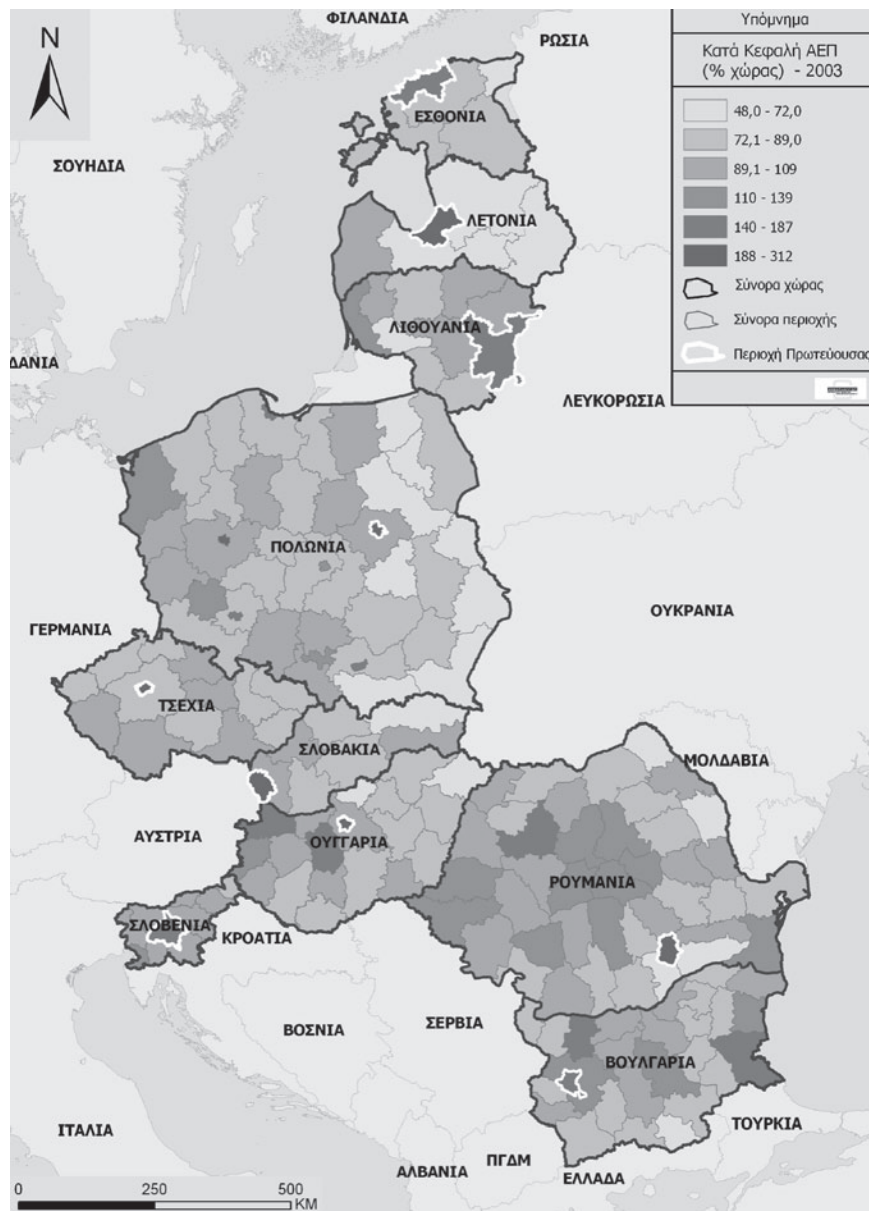
² Παραπέμποντας στην άποψη του Hansen (1997α και 1997β) ο οποίος υποστήριξε ότι οι συνοριακές περιφέρειες οι οποίες επηρεάζονται θετικά από το άνοιγμα των οικονομικών συνόρων θα πρέπει να θεωρούνται μόνο τύποις και όχι κατ' ουσία συνοριακές καθώς αποτελούν (πλέον) τμήματα ενός ευρύτερου χωρικού πλαισίου.

Σχήμα 1. ΑΕΠ κατά κεφαλή (ευρώ/ κάτοικο) των περιφερειών των ΝΚΜ της ΕΕ (μέσος όρος ΕΕ-15=100), 2003

Πηγή: Ιδία επεξεργασία στοιχείων της βάσης δεδομένων REGIO (EUROSTAT)

Σχήμα 2. ΑΕΠ κατά κεφαλή (ευρώ/κάτοικο) των περιφερειών των ΝΚΜ της ΕΕ (μέσος όρος χώρας=100), 2003

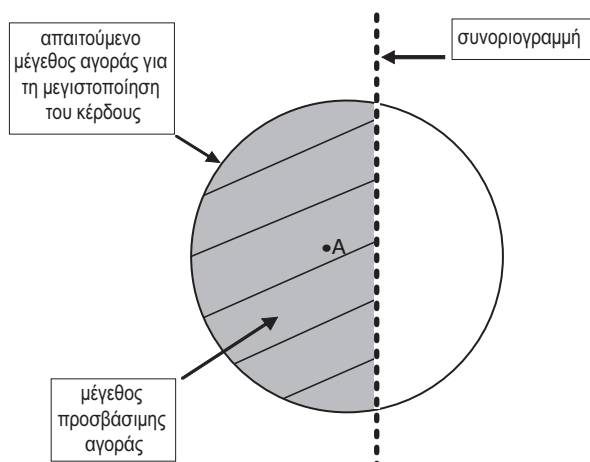

Πηγή: Ιδία επεξεργασία στοιχείων της βάσης δεδομένων REGIO (EUROSTAT)

3. Η ΕΠΕΞΗΓΗΣΗ ΤΗΣ ΑΝΑΔΥΟΜΕΝΗΣ ΧΩΡΙΚΗΣ ΑΝΙΣΟΜΕΡΕΙΑΣ ΣΤΗΝ ΠΕΡΙΟΧΗ ΤΩΝ ΝΕΩΝ ΚΡΑΤΩΝ-ΜΕΛΩΝ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗΣ ΕΝΩΣΗΣ

Στα πλαίσια ανάλυσης των οικονομικών της συσσώρευσης και της νέας οικονομικής γεωγραφίας, η έννοια της απόστασης από τις σημαντικότερες αγορές επέχει κεντρική θέση. Η απόσταση αποτελεί τη συνηθέστερη αντιπροσώπευση του μεταφορικού κόστους καθώς πέρα από τη φυσική της διάσταση εμπεριέχει τα οποιασδήποτε φύσης τεχνητά εμπόδια τα οποία δυσχεραίνουν την προσβασιμότητα της εκάστοτε χωρικής ενότητας. Τέτοιου είδους κυρίαρχο εμπόδιο είναι η ύπαρξη των συννοριακών φραγμών οι οποίοι αποστερούν τη δυνατότητα από τις συννοριακές περιφέρειες να εξυπηρετήσουν αγορές τις οποίες σε διαφορετική περίπτωση θα εξυπηρετούσαν, βάσει της εγγενούς οικονομικής τους δυναμικής (Nijkamp κ.ά., 1990· Niebuhr και Stiller, 2002· Evans, 2003) (βλ. Σχήμα 3). Σε πλαίσιο κλειστής οικονομίας, όπως έχει ήδη επισημανθεί από τον Hoover (1948), οι οικονομίες συγκέντρωσης εμφανίζονται συνήθως στις πρωτεύουσες περιφέρειες και στις ευρύτερες περιοχές τους καθώς η ύπαρξη των συνόρων αποθαρρύνει την (μετ)εγκατάσταση οικονομικών δραστηριοτήτων προς τις συννοριακές περιφέρειες. Σε πλαίσιο ανοικτής οικονομίας, αντίθετα, ακόμα και οι συννοριακές περιφέρειες μικρού μεγέθους έχουν τη δυνατότητα να αποκομίσουν οφέλη καθώς τους παρέχεται (πλέον) η δυνατότητα να εξυπηρετούν μεγαλύτερου μεγέθους αγορές (Alesina κ.ά., 2000).

Σχήμα 3. Η ύπαρξη των συνόρων ως παράγοντας (τεχνητό εμπόδιο) αύξησης της απόστασης μεταξύ των συννοριακών περιοχών και των γειτονικών τους αγορών

Πηγή: Προσαρμογή από το Niebuhr και Stiller (2002: 6)

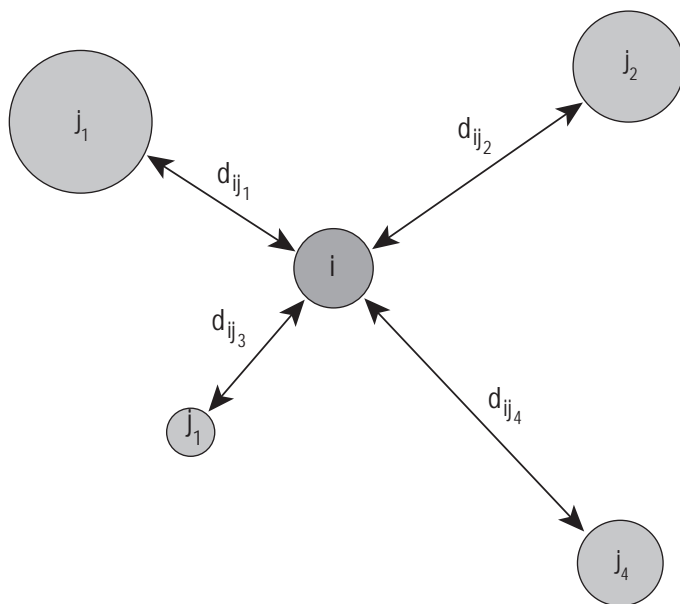
Η καταλυτική επίδραση της οικονομικής ολοκλήρωσης στην αναζωπύρωση της δεδομένης θετικής συσχέτισης μεταξύ των οικονομιών συγκέντρωσης και του μεγέθους της αγοράς (Wallace, 1998· Monfort και Nicollini, 2000), καταδεικνύει το ρόλο του γεωγραφικού μεγέθους της όμορης χώρας-αγοράς στον προσδιορισμό της σημασίας της ύπαρξης των συνοριακών φραγμών και, συνεπώς, της κατάργησής τους (Brühlhart κ.ά., 2004· Petrakos και Topaloglou, 2005). Όπως χαρακτηριστικά υποστηρίζει η Resmini (2002) στην περίπτωση κατά την οποία η γειτονική αγορά είναι μεγαλύτερου μεγέθους από την υπό εξέταση συνοριακή, η άρση των συνοριακών φραγμών θα συνοδευτεί από ενίσχυση της συσσώρευσης οικονομικών δραστηριοτήτων στη συνοριακή περιφέρεια. Η παράμετρος, ωστόσο, η οποία πρέπει να επισημανθεί είναι ότι η άρση των συνοριακών φραγμών θα είχε ελάχιστη οικονομική σημασία εφόσον η γειτονική αγορά (ανεξαρτήτως μεγέθους) παρουσίαζε στην πράξη χαμηλό βαθμό οικονομικής ολοκλήρωσης με τη συνοριακή περιφέρεια³ (Monfort και Ypersele, 2003· Topaloglou κ.ά., 2005). Κάτι τέτοιο δε συμβαίνει σε ό,τι αφορά την περίπτωση των ΝΚΜ της ΕΕ καθώς η έναρξη της διαδικασίας ενσωμάτωσής τους στην ΕΕ συνοδεύτηκε από εντυπωσιακή αύξηση της οικονομικής τους αλληλεπίδρασης με τις χώρες της ΕΕ-15 (Kaminski, 2001· Resmini και Traistaru, 2003· Petrakos και Kallioras, 2007). Τουναντίον, καθίσταται εμφανές ότι η άρση των συνοριακών φραγμών, ως προϋπόθεση αλλά και ως αποτέλεσμα της οικονομικής ολοκλήρωσης της διευρυμένης ΕΕ επαναπροσδιορίζει το χώρο και τα δυνητικά μεγέθη των αγορών (Petrakos, 2000· Topaloglou κ.ά., 2005· Niebuhr, 2006) προς όφελος του δυτικού συνοριακού άξονα των ΝΚΜ της.

Η εμπειρική επιβεβαίωση της επίδρασης της γεωγραφίας στα πρότυπα περιφερειακής ανάπτυξης των ΝΚΜ της ΕΕ δύναται να επιτευχθεί μέσω της χρησιμοποίησης ενός Δείκτη Πληθυσμιακού Δυναμικού, προερχόμενου από την ευρύτερη οικογένεια των Δεικτών Βαρύτητας (Corpus, 1999· Evenett και Keller, 2002). Οι Δείκτες Βαρύτητας, βασιζόμενοι στη Νευτώνεια φυσική, περιγράφουν το βαθμό της χωρικής αλληλεπίδρασης μεταξύ των επιμέρους χωρικών μονάδων με τρόπο ανάλογο με αυτόν των φυσικών φαινομένων (Nijkamp και Reggiani, 1992· Corpus, 1999) (Βλ. Σχήμα 4). Εν προκειμένω, ο Δείκτης Πληθυσμιακού Δυναμικού υπολογίζει τις αποστάσεις μεταξύ του γεωμετρικού κεντροειδούς κάθε περιφέρειας και των γεωμετρικών κεντροειδών όλων των υπόλοιπων περιφερειών⁴ λαμβάνοντας υπόψη τα πληθυσμιακά τους μεγέθη.

³ Για λόγους οι οποίοι μπορεί π.χ. να σχετίζονται με διαφορές στη γλώσσα ή στη θρησκεία (Topaloglou κ.α., 2005).

⁴ Η απόσταση δύναται να μετρηθεί σε όρους χρονοαπόστασης, κατανάλωσης καυσίμων και γεωμετρικής απόστασης (Paas, 2000).

Σχήμα 4. Η έννοια των Δεικτών Βαρύτητας*

* Με το σύμβολο i απεικονίζεται η υπό μελέτη χωρική μονάδα, με το σύμβολο j απεικονίζονται οι επιμέρους χωρικές μονάδες και με το σύμβολο d παριστάνεται η απόσταση μεταξύ των χωρικών μονάδων i και j .

Πηγή: Keeble κ.ά. (1981: 212) στο Corus (1999: 4)

Ο Δείκτης Πληθυσμιακού Δυναμικού (Population Potential Index) εκφράζεται αλγεβρικά μέσω της σχέσης:

$$PPI_i = \sum_{j=1}^n \frac{p_i p_j}{d_{ij}}$$

όπου:

- p_i και p_j είναι ο πληθυσμός της περιφέρειας i (περιφέρεια αναφοράς) και των περιφερειών j (οι οποίες συγκροτούν το χωρικό πλαίσιο μελέτης) και
- d_{ij} είναι η απόσταση μεταξύ των γεωμετρικών κεντροειδών των περιφερειών i και j^5 , και λαμβάνει τιμές ίσες ή μεγαλύτερες της μηδενικής.

⁵ Προκειμένου να συνυπολογιστεί και η απόσταση του γεωμετρικού κεντροειδούς της κάθε περιφέρειας από τα όρια της (ενδοπεριφερειακή απόσταση), η τετραγωνική ρίζα της έκτασης της κάθε περιφέρειας σταθμίστηκε με τον παράγοντα $\frac{1}{\sqrt{\pi}}$, σύμφωνα με την πρόταση του Nitsch (2000).

Οι υψηλές τιμές του υποδηλώνουν καλή προσπελασιμότητα και κεντρική θέση της υπό μελέτη περιφέρειας σε σχέση με τα μεταφορικά δίκτυα της εκάστοτε περιοχής αναφοράς ενώ οι χαμηλές τιμές του υποδηλώνουν, αντιστοίχως, χαμηλή προσπελασιμότητα και περιμετρική θέση της υπό μελέτη περιφέρειας σε σχέση με τα μεταφορικά δίκτυα της εκάστοτε περιοχής αναφοράς. Ο Δείκτης Πληθυσμιακού Δυναμικού έχει υπολογιστεί για τις περιφέρειες των ΝΚΜ της ΕΕ στο χωρικό επίπεδο NUTS III για το έτος 2003, το τελευταίο προενταξιακό έτος για την πλειονότητα των ΝΚΜ της ΕΕ, στο εθνικό (κλειστή οικονομία) και στο πανευρωπαϊκό (ανοιχτή οικονομία) πλαίσιο.

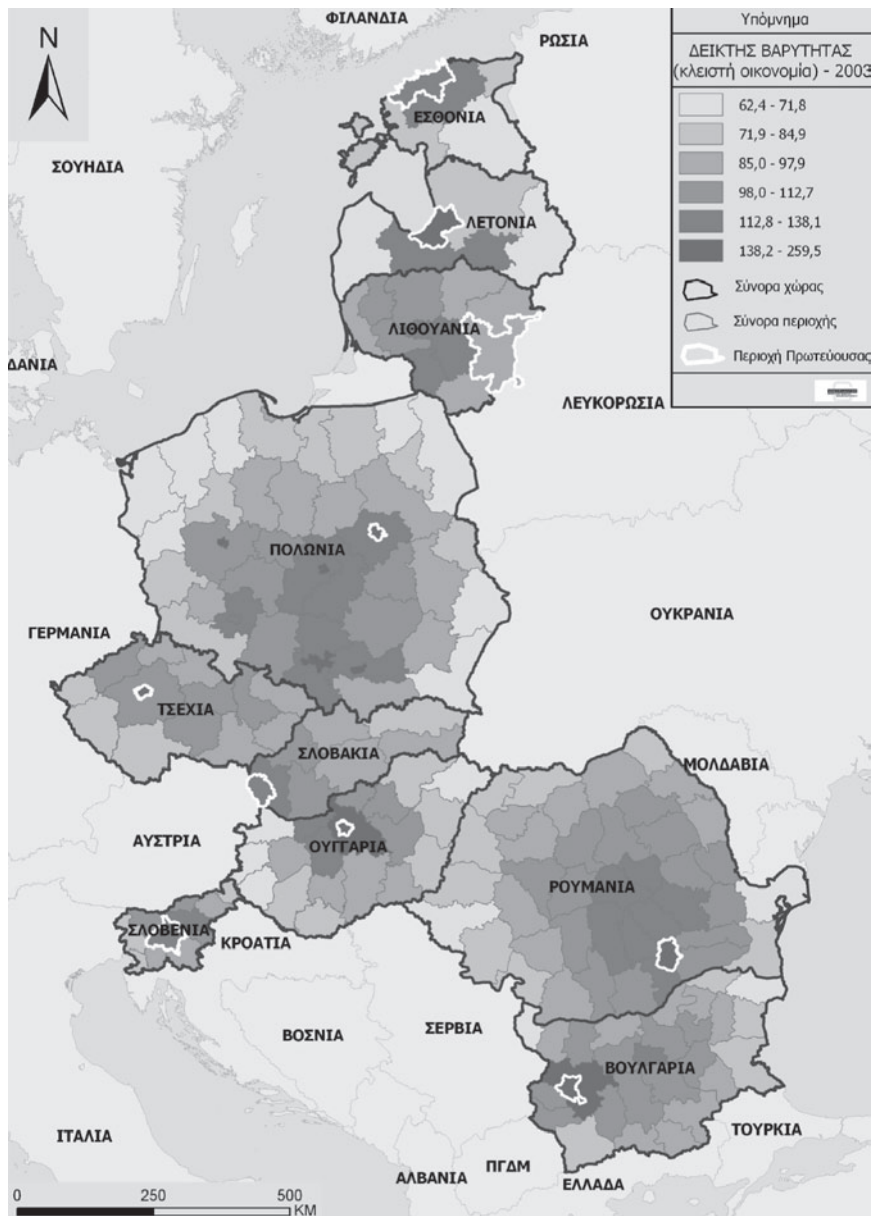
Βάσει της γεωπολιτικής τους θέσης, οι περιφέρειες των ΝΚΜ της ΕΕ διακρίνονται στις πρωτεύουσες περιφέρειες (CAP), στις εσωτερικές περιφέρειες (INT), στις περιφέρειες οι οποίες συνορεύουν με την ΕΕ-15 (BEU), στις περιφέρειες οι οποίες συνορεύουν με άλλα ΝΚΜ της ΕΕ (BNM) και στις περιφέρειες οι οποίες συνορεύουν με τρίτες χώρες (BEX), στη λογική της ταξινόμησης την οποία πρότεινε η Resmini (2002)⁶. Εντός του εθνικού πλαισίου, η παράμετρος της γεωγραφίας αποδεικνύεται επωφελής για τις πρωτεύουσες περιφέρειες καθώς και για ορισμένες εσωτερικές περιφέρειες οι οποίες, συνήθως, λειτουργούν ως δορυφόροι τους. Αντιθέτως, οι συνοριακές περιφέρειες των επιμέρους ΝΚΜ της ΕΕ παρουσιάζουν μικρή προσβασιμότητα ευρισκόμενες στο περιθώριο της αναπτυξιακής διαδικασίας, μακριά από τα αναπτυξιακά κέντρα των χωρών τους. Η πτώση των οικονομικών συνόρων μετέβαλε άρδην την οικονομική γεωγραφία της περιοχής μελέτης προς όφελος των συνοριακών με την ΕΕ-15 περιφερειών των χωρών της Κεντρικής Ευρώπης οι οποίες, στη συντριπτική τους πλειονότητα, βελτίωσαν την προσβασιμότητά τους. Αντιθέτως, στις περισσότερες εκ των περιφερειών των χωρών της Βαλκανικής και της Βαλτικής οι μεταβολές είναι αρνητικές, δείγμα του ότι οι εν λόγω περιφέρειες δε δύνανται να επωφεληθούν αναπτυξιακά από τη μετάβαση στο ευρύτερο χωρικό πλαίσιο αναφοράς (βλ. Σχήματα 5-6⁷ και Παράρτημα: Πίνακες 1-10).

Δύναται συνεπώς, να υποστηριχθεί –και μέσω της εμπειρικής τεκμηρίωσης– η ετερογενής επίδραση της γεωγραφίας στη διαπιστωθείσα ανάδυση (και εν πολλοίς, παγίωση) του ανισομερούς προτύπου περιφερειακής ανάπτυξης στην περιοχή των ΝΚΜ της ΕΕ. Το εν λόγω εύρημα αποτελεί σαφέστατη εμπειρική επιβεβαίωση περί της μη (μέχρι στιγμής) επιβεβαίωσης των επιταγών της νεοκλασικής θεωρίας.

⁶ Σε αντιδιαστολή με την αντίστοιχη ταξινόμηση της Resmini (2002), οι πρωτεύουσες περιφέρειες (CAP) αντιμετωπίζονται ως ξεχωριστή κατηγορία περιφερειών –παρότι δύνανται να ενταχθούν σε κάποια από τις υπόλοιπες κατηγορίες– λόγω της ιδιαίτερης δυναμικής τους.

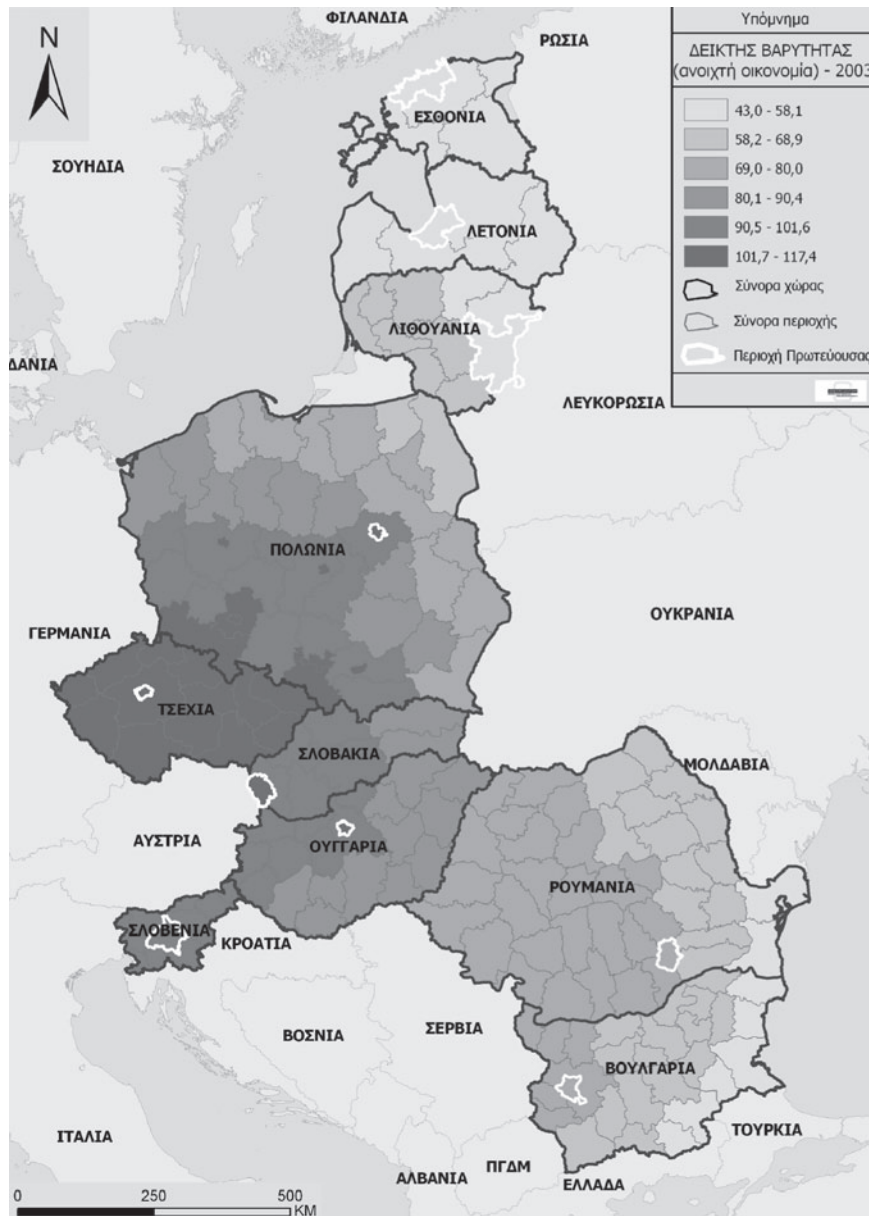
⁷ Για την κατασκευή των κλάσεων των Σχημάτων 5-6 επιλέχθηκε η ομαδοποίηση τύπου "natural breaks" η οποία ελαχιστοποιεί την ενδοομαδική και μεγιστοποιεί τη διαομαδική διακύμανση των παρατηρήσεων, βάσει του αλγορίθμου του Jenks (Slocum, 1999).

Σχήμα 5. Δείκτης βαρύτητας των περιφερειών των ΝΚΜ της ΕΕ σε πλαίσιο κλειστής οικονομίας, 2003

Πηγή: Ίδια επεξεργασία στοιχείων της βάσης δεδομένων REGIO (EUROSTAT)

Σχήμα 6. Δείκτης βαρύτητας των περιφερειών των ΝΚΜ της ΕΕ σε πλαίσιο ανοιχτής οικονομίας, 2003

Πηγή: Ιδία επεξεργασία στοιχείων της βάσης δεδομένων REGIO (EUROSTAT)

4. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Η αντιπαραβολή των αποτελεσμάτων του Δείκτη Πληθυσμιακού Δυναμικού, για το έτος 2003, στα πλαίσια της κλειστής και της ανοιχτής οικονομίας φανερώνει την ετερογενή επίδραση της γεωγραφίας στα πρότυπα περιφερειακής ανάπτυξης των ΝΚΜ της ΕΕ⁸. Η πτώση των οικονομικών συνόρων μεταξύ της Δυτικής και της Ανατολικής Ευρώπης, ως αποτέλεσμα της κατάρρευσης του ανατολικού σχηματισμού, μετέβαλλε την οικονομική γεωγραφία της περιοχής των ΝΚΜ της ΕΕ, ιδιαίτερα, προς όφελος των περιφερειών (των χωρών της Κεντρικής Ευρώπης) οι οποίες συνορεύουν με την ΕΕ-15 (ΒΕΥ). Οι εν λόγω –πάλαι ποτέ περιμετρικές– περιφέρειες απέκτησαν αίφνης κεντρική θέση στο χωρικό πλαίσιο της (τότε) υπό διεύρυνση ΕΕ. Το γεγονός αυτό τους παρέχει τη δυνατότητα να ξεφύγουν από το καθεστώς της οικονομικής υστέρησης, το οποίο διακρίνει εν γένει την περιοχή των ΝΚΜ της ΕΕ, εκμεταλλευόμενες τις εξόχως ευνοϊκές αναπτυξιακές προοπτικές οι οποίες έχουν δημιουργηθεί.

Βιβλιογραφία

Ελληνόγλωσση

- Πετράκος Γ. (2006) "Οικονομική Ολοκλήρωση, Χωρική Συνοχή και Ανάπτυξη: Ζητήματα Θεωρίας και Πολιτικής από την Εμπειρία των Βαλκανίων", στο Γ. Ν. Φώτης και Χ. Κοκκώσης (επ.), *Περιφερειακή Επιστήμη και Πολιτική: Ελλάδα και Βαλκάνια*, Αθήνα: Γκοβόστης, 3-16.
- Πετράκος Γ., Ψυχάρης Γ. και Καλλιώρας Δ. (2004) "Περιφερειακές Ανισότητες στα Νέα Κράτη-Μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης", *Τόπος*, 22-23: 155-177.

Ξενόγλωσση

- Alesina A., Spolaore E. και Wacziarg R. (2000) "Economic Integration and Political Disintegration", *American Economic Review*, 90(5): 615-623.
- Balaz V. (1996) "The Wild East? Capital Markets in the V4 Countries", *European Urban and Regional Studies*, 3(3): 251-266.
- Brühlhart M., Crozet M. και Koenig-Soubeyran P. (2004) "Enlargement and the EU Periphery: The Impact of Changing Market Potential", *The World Economy*, 27(6): 853-875.

⁸ Ασφαλώς ο οικονομικός χώρος δεν είναι ισότροπος. Κάτι τέτοιο, ωστόσο, δε λήφθηκε υπόψη κατά τον υπολογισμό του Δείκτη Πληθυσμιακού Δυναμικού λόγω της εγγενούς δυσκολίας του εγχειρήματος. Εφόσον η παράμετρος του μη ισότροπου χώρου είχε ενσωματωθεί στους υπολογισμούς, τα ευρήματα της ανάλυσης θα ήταν σαφέστερα ισχυρότερα.

- Constantin D. (1997) "Institutions and Regional Development Strategies and Policies in the Transition Period: The Case of Romania", 37th ERSR Congress *Economic Development, Institutions and Regional Science*, Rome, 26–29/08/1997.
- Copus A. (1999) "A New Peripherality Index for the NUTS III Regions of the European Union", *ERDF/FEDER Study*, 98/00/27/130.
- Downes R. (1996) "Economic Transformation in Central and Eastern Europe: The Role of Regional Development", *European Planning Studies*, 4(2): 217–224.
- Evans C. (2003) "The Economic Significance of National Border Effects", *American Economic Review*, 93: 1291-1312.
- Evenett S. και Keller W. (2002) "On Theories Explaining the Success of the Gravity Equation", *Journal of Political Economy*, 110:281-316.
- Hansen N. (1977α) "Border Regions: A Critique of Spatial Theory and a European Case Studies", *The Annals of Regional Science*, 11: 1-12.
- Hansen N. (1977β) "The Economic Development of Border Regions", *Growth and Change*, 8: 2-8.
- Hanson G. H. (2000) "Firms, Workers and the Geographic Concentration of Economic Activity", στο G. L. Clark, M. P. Feldman και M. S. Gertler (επ.), *The Oxford Handbook of Economic Geography*, Oxford: Oxford University Press, 447-494.
- Hoover E. M. (επ.) (1948) *The Location of Economic Activity*, New York: McGraw-Hill.
- Ingham M., Grime K. και Kowalski J. (1996) "A Geography of Recent Polish Unemployment", *European Urban and Regional Studies*, 3(4): 353–363.
- Kaminski B. (2001) "How Accession to the European Union Has Affected External Trade and Foreign Direct Investment in Central European Economies", *World Bank Working Paper*, 2578.
- Minassian G. και Totev S. (1996) "The Bulgarian Economy in Transition: The Regional After- Effect", *Eastern European Economics*, 34(3): 49–92.
- Monfort P. και Nicollini R. (2000) "Regional Convergence and International Integration", *Journal of Urban Economics*, 48: 286–306.
- Monfort P. και Ypersele T. (2003) "Integration, Regional Agglomeration and International Trade", *CEPR Discussion Paper*, 3752.
- Niebuhr A. και Stiller S. (2002) "Integration Effects in Border Regions: A Survey of Economic Theory and Empirical Studies", *HWWA Discussion Paper*, 179.
- Niebuhr A. (2006) "Market Access and Regional Disparities: New Economic Geography in Europe", *The Annals of Regional Science*, 40: 313-334.
- Nijkamp P. και Reggiani A. (επ.) (1992) *Interaction, Evolution and Chaos in Space*, Berlin: Springer Verlag.

- Nijkamp P., Rietveld P. και Salomon I. (1990) "Barriers in Spatial Interactions and Communications: A Conceptual Exploration", *The Annals of Regional Science*, 24: 237-252.
- Nitsch V. (2000) "National Borders and International Trade: Evidence from the European Union", *Canadian Journal of Economics*, 33(4): 1091-1105.
- Paas T. (2000) "Gravity Approach for Modelling Trade Flows between Estonia and the Main Trading Partners", *University of Tartu Discussion Paper*, 4.
- Petrakos G. (1996) "The Regional Dimension of Transition in Eastern and Central European Countries: An Assessment", *Eastern European Economics*, 34(5): 5-38.
- Petrakos G. (2000) "The Spatial Impact of East-West Integration in Europe", στο G. Petrakos, G. Maier και G. Gorzelak (επ.), *Integration and Transition in Europe*, London: Routledge, 38-68.
- Petrakos G. (2001) "Patterns of Regional Inequality in Transition Economics", *European Planning Studies*, 9(3): 359-383.
- Petrakos G. και Economou D. (2002) "The Spatial Aspects of Development in Southeastern Europe", *University of Thessaly Discussion Paper Series*, 8(3): 37-66.
- Petrakos G. και Kallioras D. (2007) "Integration and Structural Change: Pre-Accession Experience in the Regions of the European Union New Member-States", στο P. Getimis και G. Kafkalas (επ.), *Overcoming Fragmentation in Southeast Europe: Spatial Development Trends and Integration Potential*, Aldershot: Ashgate, 39-73.
- Petrakos G., Psycharis Y. και Kallioras D. (2004α) "Regional Inequalities in the EU Accession Countries: Evolution and Challenges", στο J. Bradley, G. Petrakos και I. Traistaru (επ.), *Integration, Growth and Cohesion in an Enlarged European Union*, New York: Springer, 45-64.
- Petrakos G., Psycharis Y. και Kallioras D. (2004β) "Regional Inequalities in the EU Enlargement Countries: An Analysis of Small versus Large New Member-States", στο B. Felsenstein και B. Portnov (επ.), *Regional Disparities in Small Countries*, New York: Kluwer, 243-249.
- Petrakos G. και Topaloglou L. (2005) "Tracing the New Economic Geography of Borders in Europe", *45th ERSA Congress "Land Use and Water Management in a Sustainable Network Society"*, Amsterdam, 23-27/08/2005.
- Resmini L. (2002) "European Integration and Adjustment in Border Regions in Accession Countries", *42nd ERSA Congress "From Industry to Advanced Services - Perspectives of European Metropolitan Regions"*, Dortmund, 27-31/08/2002.
- Resmini L. και Traistaru I. (2003) "Spatial Implications of Economic Integration in EU Accession Countries", στο I. Traistaru, P. Nijkamp και L. Resmini (επ.), *The*

- Emerging Economic Geography in EU Accession Countries*, Aldershot: Ashgate, 3-24.
- Römisch R. (2002) "Regional Disparities within Accession Countries", στο G. Tumpel-Gugerell και P. Mooslechner P. (επ.), *Economic Convergence and Divergence in Europe: Growth and Regional Development in an Enlarged Europe*, Aldershot: Edward Elgar, 183-208.
- Slocum T. (επ.) (1999) *Thematic Cartography and Visualization*, New Jersey: Prentice Hall.
- Topaloglou E., Kallioras D., Manetos P. και Petrakos G. (2005) "Towards a Border Regions Typology in the Enlarged EU", *Journal of Borderland Studies*, 20(2): 67-89.
- Wallace H. (1998) "Coming to Terms with a Larger Europe: Options for Economic Integration", *Berkeley Research Institute for Economics Working Paper*, 133.

Δημήτρης Καλλιώρας

Τμήμα Μηχανικών Χωροταξίας, Πολεοδομίας και Περιφερειακής Ανάπτυξης • Πεδίον Άρεως, Βόλος 383 34, e-mail: dkalior@prd.uth.gr

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΠΙΝΑΚΩΝ

Πίνακας 1. Δείκτης Βαρύτητας των περιφερειών της Βουλγαρίας σε πλαίσιο κλειστής και ανοιχτής οικονομίας, 2003

ΟΝΟΜΑ	ΟΜΑΔΑ	ΑΝΟΙΧΤΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ	ΚΛΕΙΣΤΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ	ΔΙΑΦΟΡΑ
Vildin	BNM	75	67	8
Montana	BNM	73	87	-14
Vratsa	BNM	71	98	-27
Pleven	BNM	69	98	-29
Lovech	INT	68	109	-41
Veliko Tarnovo	INT	65	104	-39
Gabrovo	INT	66	113	-47
Ruse	BNM	67	92	-25
Varna	INT	57	85	-28
Dobrich	BNM	57	67	-10
Shumen	INT	60	94	-34
Turgovishte	INT	63	102	-39
Razgrad	INT	64	95	-31
Silistra	BNM	64	75	-11
Sofia Stolitsa	CAP	76	168	-92
Sofia Region	INT	76	181	-105
Blagoevgrad	BEU	66	84	-18
Pernik	BEX	73	110	-37
Kyustendil	BEX	71	102	-31
Plovdiv	INT	64	112	-48
Stara Zagora	INT	62	108	-46
Haskovo	BEX	58	89	-31
Pazardzhik	INT	66	112	-46
Smolyan	BEU	62	91	-29
Kardzhali	BEU	58	86	-28
Burgas	BEX	55	78	-23
Sliven	INT	60	102	-42
Yambol	BEX	57	91	-34

Πηγή: Ίδια επεξεργασία στοιχείων της βάσης δεδομένων REGIO (EUROSTAT)

Πίνακας 2. Δείκτης Βαρύτητας των περιφερειών της Εσθονίας σε πλαίσιο κλειστής και ανοιχτής οικονομίας, 2003

ΟΝΟΜΑ	ΟΜΑΔΑ	ΑΝΟΙΧΤΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ	ΚΛΕΙΣΤΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ	ΔΙΑΦΟΡΑ
Pohja-Eesti	CAP	47	138	-91
Laane-Eesti	BNM	48	79	-31
Kesk-Eesti	BEU	47	130	-83
Kirde-Eesti	BEU	43	82	-39
Louna-Eesti	BNM	46	71	-25

Πηγή: Ίδια επεξεργασία στοιχείων της βάσης δεδομένων REGIO (EUROSTAT)

Πίνακας 3. Δείκτης Βαρύτητας των περιφερειών της Ρουμανίας σε πλαίσιο κλειστής και ανοιχτής οικονομίας, 2003

ΟΝΟΜΑ	ΟΜΑΔΑ	ΑΝΟΙΧΤΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ	ΚΛΕΙΣΤΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ	ΔΙΑΦΟΡΑ
Bacau	INT	66	108	-42
Botosani	BEX	62	78	-16
Iasi	BEX	62	88	-26
Neamt	INT	66	103	-37
Suceava	BEX	66	87	-21
Vaslui	BEX	61	93	-32
Braila	INT	62	100	-38
Buzau	INT	68	120	-52
Constanta	BNM	58	79	-21
Galati	BEX	62	99	-37
Tulcea	BEX	54	71	-17
Vrancea	INT	65	111	-46
Arges	INT	73	118	-45
Calarasi	BNM	64	100	-36
Dambovita	INT	74	138	-64
Giurgiu	BNM	71	117	-46
Ialomita	INT	64	107	-43
Prahova	INT	72	137	-65
Teleorman	BNM	70	103	-33
Dolj	BNM	74	89	-15
Gorj	INT	76	95	-19
Mehedinti	BNM	76	83	-7
Olt	BNM	73	100	-27
Valcea	INT	74	105	-31
Arad	BNM	80	77	3
Caras-Severin	BEX	78	78	0
Hunedoara	INT	76	97	-21
Timis	BNM	80	71	9
Bihor	BNM	80	78	2
Bistrita-Nasaud	INT	72	96	-24
Cluj	INT	76	98	-22
Maramures	BEX	72	83	-11
Satu Mare	BNM	77	76	1
Salaj	INT	78	97	-19
Alba	INT	76	102	-26
Brasov	INT	71	118	-47
Covasna	INT	70	119	-49
Harghita	INT	69	106	-37
Mures	INT	72	103	-31
Sibiu	INT	73	107	-34
Bucuresti	CAP	77	166	-89

Πηγή: Ιδία επεξεργασία στοιχείων της βάσης δεδομένων REGIO (EUROSTAT)

Πίνακας 4. Δείκτης Βαρύτητας των περιφερειών της Ουγγαρίας σε πλαίσιο κλειστής και ανοιχτής οικονομίας, 2003

ΟΝΟΜΑ	ΟΜΑΔΑ	ΑΝΟΙΧΤΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ	ΚΛΕΙΣΤΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ	ΔΙΑΦΟΡΑ
Budapest	CAP	109	260	-151
Pest	INT	97	160	-63
Fejer	INT	94	115	-21
Komarom-Esztercom	BNM	97	114	-17
Veszprem	INT	93	89	4
Gyor-Moson-Sopron	BEU	98	71	27
Vas	BEU	95	69	26
Zala	BNM	93	71	22
Baranya	BEX	87	75	12
Somogy	BEX	90	76	14
Tolna	INT	89	93	-4
Borsod-Abauj-Zemplen	BNM	86	81	5
Heves	INT	90	107	-17
Nograd	BNM	95	113	-18
Hajdu-Bihar	BNM	83	80	3
Jasz-Nagyku-Szolnok	INT	88	104	-16
Szabolcs-Szatmar	BNM	81	69	12
Bnms-Kiskun	BEX	87	89	-2
Bekes	BNM	83	79	4
Csongrad	BNM	85	86	-1

Πηγή: Ίδια επεξεργασία στοιχείων της βάσης δεδομένων REGIO (EUROSTAT)

Πίνακας 5. Δείκτης Βαρύτητας των περιφερειών της Σλοβενίας σε πλαίσιο κλειστής και ανοιχτής οικονομίας, 2003

ΟΝΟΜΑ	ΟΜΑΔΑ	ΑΝΟΙΧΤΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ	ΚΛΕΙΣΤΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ	ΔΙΑΦΟΡΑ
Pomurska	BEU	95	77	18
Podravska	BEU	95	92	3
Koroska	BEU	97	99	-2
Savinjska	BEX	96	114	-18
Zasavska	INT	97	150	-53
Spodnjeposa	BEX	94	99	-5
Gorenjska	BEU	98	98	0
Notranjsko-Kraska	BEX	96	93	3
Goriska	BEU	99	82	17
Obalno-kraska	BEU	97	80	17
Jugovzhodna	BEX	95	96	-1
Osrednjeslo	CAP	97	119	-22

Πηγή: Ίδια επεξεργασία στοιχείων της βάσης δεδομένων REGIO (EUROSTAT)

Πίνακας 6. Δείκτης Βαρύτητας των περιφερειών της Λετονίας σε πλαίσιο κλειστής και ανοιχτής οικονομίας, 2003

ΟΝΟΜΑ	ΟΜΑΔΑ	ΑΝΟΙΧΤΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ	ΚΛΕΙΣΤΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ	ΔΙΑΦΟΡΑ
Riga	CAP	55	158	-103
Vidzeme	BNM	50	84	-34
Kurzeme	BEU	56	63	-7
Zemgale	BNM	55	132	-77
Latgale	BEX	48	63	-15

Πηγή: Ιδία επεξεργασία στοιχείων της βάσης δεδομένων REGIO (EUROSTAT)

Πίνακας 7. Δείκτης Βαρύτητας των περιφερειών της Σλοβακίας σε πλαίσιο κλειστής και ανοιχτής οικονομίας, 2003

ΟΝΟΜΑ	ΟΜΑΔΑ	ΑΝΟΙΧΤΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ	ΚΛΕΙΣΤΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ	ΔΙΑΦΟΡΑ
Bratislavsky	CAP	103	117	-14
Trnavski kraj	BEU	101	117	-16
Trenciansky kraj	BNM	100	101	-1
Nitriansky kraj	BNM	97	103	-6
Zilinsky kraj	BNM	96	94	2
Banskobystrucky kraj	BNM	93	94	-1
Presovsky kraj	BNM	87	84	3
Kosicky kraj	BNM	86	89	-3

Πηγή: Ιδία επεξεργασία στοιχείων της βάσης δεδομένων REGIO (EUROSTAT)

Πίνακας 8. Δείκτης Βαρύτητας των περιφερειών της Τσεχίας σε πλαίσιο κλειστής και ανοιχτής οικονομίας, 2003

ΟΝΟΜΑ	ΟΜΑΔΑ	ΑΝΟΙΧΤΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ	ΚΛΕΙΣΤΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ	ΔΙΑΦΟΡΑ
Praha	CAP	117	191	-74
Stredni Cechy	INT	111	110	1
Jihocecky	BEU	104	81	23
Plzensky	BEU	110	77	33
Karlovarsky	BEU	114	77	37
Ustecky	BEU	112	100	12
Liberecky	BNM	107	95	12
Kralovehradecky	BNM	106	96	10
Pardubicky	INT	104	105	-1
Vysocina	INT	104	99	5
Jihomoravsky	BEU	102	93	9
Olomoucky	BNM	103	100	3
Zlinsky	BNM	102	88	14
Moravskoslezsko	BNM	104	89	15

Πηγή: Ιδία επεξεργασία στοιχείων της βάσης δεδομένων REGIO (EUROSTAT)

Πίνακας 9. Δείκτης Βαρύτητας των περιφερειών της Πολωνίας σε πλαίσιο κλειστής και ανοιχτής οικονομίας, 2003

ΟΝΟΜΑ	ΟΜΑΔΑ	ΑΝΟΙΧΤΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ	ΚΛΕΙΣΤΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ	ΔΙΑΦΟΡΑ
Jeleniorsowalbrzyski	BNM	104	80	24
Legnicki	INT	102	92	10
Wroclawski	INT	105	118	-13
M. Wroclaw	INT	111	135	-24
Bydgoski	INT	87	91	-4
Torunskowroclawski	INT	86	95	-9
Bialskopodlaski	BEX	73	76	-3
Chelmskozamowski	BEX	73	70	3
Lubelski	INT	78	87	-9
Gorzowski	BEU	96	71	25
Zielonogorski	BEU	100	77	23
Lodzki	INT	95	118	-23
Piotrkowsko	INT	95	122	-27
Miasta Lodz	INT	105	158	-53
Krakowskotarnowski	INT	99	123	-24
Nowosadecki	BNM	94	91	3
Miasta Krakow	INT	110	157	-47
Ciechanowskoplocki	INT	84	98	-14
Ostroleckosiedlecki	INT	77	86	-9
Warszawski	INT	93	135	-42
Radomski	INT	87	108	-21
Miasta Warszaw	CAP	102	170	-68
Opolskie	BNM	101	99	2
Rzeszowskotarnobrzieski	INT	83	89	-6
Krosnienskoprzemyski	BEX	78	69	9
Bialostockosuwalski	BEX	67	62	5
Lomzynski	INT	73	77	-4
Slupski	BEU	80	72	8
Gdanski	BEU	80	82	-2
Gdansk-Gdynia-Sopot	INT	83	97	-14
Polnocnoslaski	INT	100	123	-23
Poludniowoslaski	BNM	106	116	-10
Centralny slaski	INT	111	151	-40
Swietokrzskie	INT	90	105	-15
Elblaski	BEX	77	79	-2
Olsztynski	BEX	74	75	-1
Elcki	BEX	69	64	5
Pilski	INT	89	84	5
Poznanski	INT	99	110	-11
Kaliski	INT	97	102	-5
Koninski	INT	92	104	-12
Miasta Poznan	INT	109	149	-40
Szczecinski	BEU	90	64	26
Koszalinski	BEU	84	68	16

Πηγή: Ιδία επεξεργασία στοιχείων της βάσης δεδομένων REGIO (EUROSTAT)

Πίνακας 10. Δείκτης Βαρύτητας των περιφερειών της Λιθουανίας σε πλαίσιο κλειστής και ανοιχτής οικονομίας, 2003

ΟΝΟΜΑ	ΟΜΑΔΑ	ΑΝΟΙΧΤΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ	ΚΛΕΙΣΤΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ	ΔΙΑΦΟΡΑ
Alytaus	BEX	61	91	-30
Kauno	INT	61	117	-56
Klaipedos	BEU	62	90	-28
Marijampole	BEX	63	114	-51
Panevezio	BNM	55	90	-35
Siauliu	BNM	59	99	-40
Taurages	INT	62	109	-47
Telsiu	INT	60	102	-42
Utenos	BNM	54	92	-38
Vilniaus	CAP	56	97	-41

Πηγή: Ιδία επεξεργασία στοιχείων της βάσης δεδομένων REGIO (EUROSTAT)